

VEFATININ 130. YILINDA KAZASKER MUSTAFA İZZET EFENDİ

Mustafa KARA*

"Hattatların içinde Kazasker Mustafa İzzet Efendi ayarında bir mûsikîşinas olmadığı gibi mûsikî ile uğraşanların içinde de Kazasker derecesinde bir hattat yoktur."

Abstract

Kazasker Mustafa İzzet Efendi on 130th Anniversary of his Death

Kazasker (Minister of Military) Mustafa İzzet (1216-1293/1801-1876) was borne in Tosya District of Kastamonu. He is a Naqshi Sheikh (Sufi Master) who is also a musician, poet, calligrapher and nay player. He is a discipline of Ali Efendi of Sumnu (d.1294/1877). He had noteworthy services on the field of Sufism and music being one of the remarkable figures of 19th century. He worked at various position in the palace, lead by his career in educating and training the Princes, including such positions as the Minister of Military, Member of Assembly of Judicial Affairs, Head of Scholars, Deputy of Nobles, and Member of the Assembly of Ministers. Mustafa İzzet is buried in Qadiri Dargâh in Tophane.

Özet

Kazasker Mustafa İzzet (1216-1293/1801-1876) Kastamonu'nun Tosya ilçesinde doğmuştur. Musikişinas, şair, hattat ve neyzen bir Nakşî şeyhidir. Şumnulu Ali Efendi'nin (ö.1294/1877) mürididir. 19. yüzyılın önemli simalarından biri olarak tasavvuf ve musiki sahalarında kayda değer hizmetleri olmuştur. Sarayda Şehzadelerin tahsil ve terbiyesi başta olmak üzere, Kazaskerlik, Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye azalığı, Reisülulema, Nakibu'l-Eşrafık ve Meclis-i Vükelâ memurluğu gibi çok değişik görevlerde çalışmıştır. Mustafa İzzet Tophane Kadrihane'de medfundur.

Mûsikîşinas, şair, neyzen olan III. Selim döneminde 1216/1801 yılında Kastamonu/Tosya'da doğan Mustafa İzzet, XIX. yüzyılın ilim, sanat ve siyaset dünyasının en önde olan şahsiyetlerinden biridir.

Bilindiği gibi Kastamonu şehri Osmanlı kültürüyle yoğrulan beldelerden biridir. İlim, fikir ve sanat alanına pek çok eleman yetiştirmiştir. Mutasavvıflardan hemen akla gelen Halvetiye'nin Şabaniye kolunun piri Hacı Şaban-ı Veli (ö.977/1569) Kadiriye'nin Rûmiye kolunun piri İsmail-Rûmî'dir. (ö.1041/1631) Birinci ismin türbesi Kastamonu'da, ikinci ismin kabri İstanbul Tophane'dedir

Anne tarafından İsmail-i Rûmî'nin torunu olan Mustafa İzzet İstanbul'a tahsil ve terbiye için geldiğinde Osmanlı tahtında kendisinden 17 yaş büyük olan II. Mahmud oturuyordu. O da amcası III. Selim gibi şair, bestekâr ve hat-

tattı.¹

Bir gün sultanın yaptırdığı Hidayet camiinde nât-ı şerif okuyan Mustafa İzzet'in Sultan tarafından dinlenmesi onun hayatını değiştirdi. O gün için kendisine ilim ve sanatın merkezlerinden biri olan Enderun-ı Hümayun'un yolu gözükte.

İsmail Dede Efendi ve çevresinin kemale ulaştırdığı bir ortamda kabiliyetlerini geliştirme imkânı bulan İzzet Efendi bir taraftan medrese ilimlerini tahsil ederken diğer taraftan şair, neyzen ve hattat olabilmenin bütün imkânlarını kullanmıştır.

Musikide ilk hocası Kömürcüzâde Hafız Mustafa Efendidir. Sarayın sunduğu imkânlar yanında belli bir disiplini de vardı. Meselenin bu yönü sanatkârlarımızı sıkıyordu. Yaşı otuza yaklaştığında tasavvufî yolculuktaki mürşidi Nakşî Ali Efendi ve mûsikî hocası Kömürcüzâde Mehmet Efendi ile birlikte Hac yolculuğuna çıktı. Padişah başta olmak üzere bu tavır herkesi kızdırdı.

O, söz konusu tartışmalara aldırılmadan Beytullah'ın cismi ve Resulullâh'ın rûhu ile yüzleşmek için yola koyuldu. Âlim ve âriflerle birlikte yapılan bu yolculuk, gönlündeki Allah ve Muhammed aşkını zirveye taşıdı. Gönlünün pencesini sonsuzluğa doğru açtı. Medine'ye ulaştığında Efendisi'ne içini döktü:

*Ey Habîb-i Kibriya ey matla-ı nûr-i Hûda
Nûr-ı çeşm-i enbiya vü reh-nümâ-yı evliya
Ümmetinden bir sipîr u âsiyem geldim sana
El-aman ey melce-i ümmet Muhammed Mustafa*

*Yâ Muhammed bana imdâd eyle Allah aşkına
Gönlümü aşkımla âbâd eyle Allah aşkına
İzzet-i vâlsimla dilşâd eyle Allah aşkına
El-aman ey melce-i ümmet Muhammed Mustafa*

Bu mısraların bestesi de kendisine aittir.

Hac esnasında başka bir tecelli oldu. Pencap doğumlu Abdullah Dehlevî'nin (ö.1240/1824) müridi Mehmed Can Efendi ile karşılaştı. İstanbul'da Ali Efendi ile başladığı gönül alış-verişlerine onunla devam etti. Böylece Hindistan alt kıtasındaki tasavvufî kültür ile aynı yolun İstanbul yorumu bir araya gelmiş oldu.

Şeyhi Bulgaristan/Şumnulu Ali Efendi (ö.1294/1877) aynı zamanda Adile Sultan'ın da şehidir. Adile Sultan'ın himmetiyle Mekke'de Muhammed Can'ın

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı

1 Bugün Diyanet İşleri Başkanının odasında asılı olan şaheser istif ona aittir. Aynı hat Bursa/Ulu caminin hünkâr mahfilinin sağında da vardır. "Ve izâ hakemtüm beyne'n-nâsi en tehkumû bî'l-'adl" : İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmediniz. (Nisa, 4/58)

üzerine türbe yapılması avize ile süslenmesinin sebebi budur. M. Can Efendi'nin bir müddet İstanbul'da bulunması Nakşibendiye'nin İmam Rabbânî ile oluşmaya başlayan Müceddidiye kolunun Osmanlı topraklarındaki tarihiyle yakından ilgilidir. Birçok kimseye hilafet verdiği bilinmektedir.²

Hac dönüşü bir müddet Mısır'da ikamet ettikten sonra İstanbul'a dönen Mustafa İzzet Efendi'yi izinsiz yolculuğun "sıkıntı"ları karşıladı. Bir ramazan günü dostlarının ısrarı üzerine Bayezid Camii'nde müezzinlik yaparken padişahın sesini duyması ve onu tanınması sıkıntıları son haddine ulaştırdı. Nakşî tacı ve Dehlevî hırkasıyla padişahla yüzleşen Tosyalı dervişin "imha"sı emir buyuruldu. O ise sanatla tasavvufi zevkin bir araya gelmesiyle oluşan tatlı bir atmosferi teneffüs ediyordu. Hocası Kömürçüzâde'nin kıyafetini değiştirme isteğine "sikkeyi başka kisveye tebdil edemem" diye karşılık vermesi ve özür dilememesi üzerine "Öyleyse nazar-ı şahaneye taalluk edecek yerlerde bulunma, zira hakkında mazarrat me'muldür" tavsiyesinde bulundu. Şu dörtlüğü herhalde o günlerde söylemiştir:

*Var olan Hak varlığıdır benden eylersen süal
Yokluğun irfanı kâfidir süluk erbabına
Men arefe ile kad arefe sırrını bildinse eğer
Hırz-ı can et söyleme zann u şukûk erbabına*

Ses nefes ve kabiliyetine hayran olan padişah, araya dostlarının da girmesiyle onu affetti ve yine sarayda fasıllara katılmaya başladı. Bir gün padişahın bestelediği şarkılar okunduktan sonra İzzet Efendi'nin kanaati sorulduğunda şu karşılığı vermişti: "Padişahımızın şarkıları, şarkıyatın padişahıdır".

Tanzimatçı padişahların birincisi I.Abdülmecid 1839'da Osmanlı sultanı olunca görev değişikliği istedi ve Eyüp Camii'ne hatip oldu. Altı sene sonra sultan onu tekrar saraya aldı ve ikinci imam yaptı. Şehzadelerin tahsil ve terbiyesi başta olmak üzere, Kazaskerlik, Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye azalığı, Reisülulema, Nakibu'l-Eşraflık ve Meclis-i Vükelâ memurluğu gibi çok değişik görevlerde çalıştı.

Kendisiyle yaşıt olan Ata Bey, tarihinde onunla ilgili olarak şöyle diyor:

"Ulum-ı arabiye ve edebiye ve farisiye ve mutasavvifede üstad-ı kül ve hutut-ı mütenevviada hâdi's-sübül ve şiir ve ilm-i mûsikîde bülbül olduklarından başka manevi-yata gelince melce-i aşıkân olub ez cümle ilm-i tevhidin mehazı denilse sezadır."

II. Abdülhamid'in tahta çıktığı sene 27 Şevval 1293/1876 yılında vefat etti. Tophane Kâdirihane'de büyük dedesi İsmail-i Rûmî'nin yanına defnedildi. Şu

2 Bk.Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul 2003, s. 321 Osmanlı sarayında divanı olan tek şair olarak bilinen Adile Sultan'ın divanı neşredilmiştir. İstanbul 1989; Halil İbrahim Şimşek, *Osmanlıda Müceddidilik*, İstanbul 2004.

ifadelerin yer aldığı mezar taşı kitabesi talebelerinden Muhsinzâde Abdullah Efendiye aittir:

Nakîbu'l-eşraf ve reisu'l-ulema ve'l-hattatın cenab-ı pir İsmail-i Rumî kaddasallahu sırrehü evladından ve Mehmed Can hazretleri hulefasından imam-ı evvel-i cenab-ı tâcdârî ve dört defa Rumeli sadareti ve Meclis-i Vâlâ azalığı menasıbı ve Meclis-i Has-ı Vükelaya memur iken azim-i tekyegâh-ı beka olan serfiraz-ı erbab-ı fezâil ve kemâlatdan ve tarikat-ı Nakşibendiye küberasından câmiu'r-riyasat es-Seyyid el-Hac Mustafa İzzet Efendi kuddise sirruh hazretlerinin kabr-i münevverleridir. 27 Ş 1293.

Vefatından 130 sene sonra düşürdüğümüz tarih ise şöyledir:

Kastamonu'da doğdu. Dersaadet'te göçtü.

Sevgilinin izinde Mekke'ye doğru göçtü

On iki imam çıktı vefatını söyledi.

İşte hattat ve neyzen derviş "KAZASKER GÖÇTÜ" 1293

Hat sanatının en büyük temsilcilerinden biri olan Mustafa İzzet Efendi Kur'an-ı Kerim, Amme cüzü, Delâil, En'am-ı şerif, Hilye gibi pek çok esere imza attığı gibi İstanbul başta olmak üzere Bursa ve Kahire'de birçok binanın yazı ve kitabeleri de ona aittir.³ Yazdığı bazı Kitabeler şöyle sıralanabilir.

1. Selimiye Kışlası yan kapısı	1258/ 1842
2. Çırağan Küçük Mecidiye Camii	1265/ 1849
3. Yenikapı Mevlevihanesi Muvakkıthanesi	
4. Ayasofya Camii Hünkar Mahfili	
5. Kahire Kavalalı M. Ali Paşa Türbesi	
6. Çemberlitaş Bezm-i Alem Valide Sultan Mektebi	1266/ 1850
7. Hırka-i Şerif Camii	1267/ 1851
8. Dolmabahçe Sarayı	1272/ 1856
9. Kadıköy İskele Camii	1275/ 1859
10. Topkapı Sarayı Hazine Koğuşu	
11. Cerrahpaşa Keçecizâde Kazım Bey Kabri	1276/ 1859
12. Beyazıt Harbiye Nezareti; Giriş kapısının iç tarafı.	1283/ 1866
13. Mercan Ali Paşa Mescidi	1286/ 1869
14. Fındıklı Keşfi Cafer Efendi Türbesi	
15. Kasımpaşa Camii iç kapı üstü	1284/ 1867
16. Fındıklı Parizad Hatun Türbesi	
17. Şerife Ümmügülsüm Kabri	1282/ 1867

Bu yazılardan özellikle "dünyanın en büyük levhaları" olarak tanınan Ayasofya hatlarından bahsetmek gerekir. Söz konusu camiin 1849'da gerçekleştir-

3 Yazıların özellikleri ve buldukları müzeler için bk. Uğur Derman, "Mustafa İzzet", *DİA*, c. XXXI.

şen tamirinden sonra yazılan yedi buçuk metre çapındaki sekiz levhada Allah, Muhammed, Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin yazılıdır. 35 santimetre ağzı olan bir kalemle yazılan bu levhaları seyreden Mustafa İzzettin'in söylediği şu cümle sonsuzluğa doğru kanatlanmak isteyen bir sanatkârın psikolojisini aksettirmektedir; "Mümkün olsa da şu levhaları tekrar yazsam". Cami 1934 yılında müze olduktan sonra bu şaheserler indirilmiş, büyüklükleri sebebiyle dışarı çıkartılamamış, Müze'nin bir köşesinde kaderine terkedilmişti. Levhaların tamir edilerek tekrar eski yerlerine asılması ile ilgili macerayı İbnu'l-Emin Mahmud Kemal'den dinleyelim:

"İsm-i Celâli, ism-i nebevîyi, esamî-i çaryâr ve Haseneyn'i ihtiva eden bu elvah-ı celile bir takım kıymet bilmez eşhas tarafından indirilip bir kenara konulmuş ve bazılarının bazı yerleri zedelenmişti. Bu hal bizimle beraber diğer erbab-ı imanî dağdar ettiğinden tekrar asılması için uğraştıkça da muvaffak olamamıştık. Nihayet Ayasofya Müzesi Müdürü Muzaffer Ramazan Bey'i teşvik ve teşci ettiğimde "para yok, olsa asarım" demişti. Öteden beri benimle beraber bu işe sarf-ı zihni eden Yüksek Mühendis Ekrem Hakkı ve tüccardan Nazif Beyler icab eden parayı hasbetenlillah vererek Ekrem Bey'in nezareti altında levhalar tamir edildi. Yine o zat-ı ekremînin himmetiyle levhalar bikeremihî'l-kerim 28 kânunîsânî 1949 (22 Rebiulevvel 1368) de elvah-ı şerife yerlerine asıldı. Ekrem gelip beni götürdü levhaları mahall-i kadiminde görünce ağlamaya başladım. Cenab-ı ekremü'l-ekremine hamd u sena ve Ekrem ve Nazif ile Muzaffer'e teşekkür ve dua ettim. Talikden haberi olmayan İbrahim Alaaddin merhum, Hürriyet gazetesinde Ankara'dan yazdığı makalede levhaların asılmasına şiddetli bir lisanla lüzum göstererek ibraz-ı hamiyet etmiştir. Ruhu şad olsun".⁴

Kazasker, hat hocalarıyla adaştır. Çömez Mustafa Vâsıf Efendi, Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi. Mustafa İzzet Efendi'nin yanında yetişen hattatların en meşhurları ise şunlardır:

1. Abdullah Zühdi Bey	1296/1879
2. Şefik Bey	1297/1880
3. Kayışzâde Hafız Osman	1311/1894
4. Muhsinzâde Abdullah Bey	1317/1899
5. Hasan Rıza Efendi	1338/1920
6. Mehmed İlmî Efendi	1342/1923
7. Zekaî Dede	1315/1899

Ona ait neylerden biri bugün Niyazî Sayın Beyefendinin devlethanesinde bulunmaktadır. Üzerinde şu beyt yazılıdır:

*Dürbîn-i nâyî destine al seyret ne imiş
Nîye halkıetti deme Hazret-i Mevlâ nâyî*

"Nay üflemede emsali nadir gelenlerden olduğunu dinleyenlerden dinledik" diyen İbnülemin şu anekdotu da ilave ediyor: Bahariye Mevlevihanesi

4 İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s. 161.

şeyhi Nazif Dede Efendi merhum Mustafa İzzet Efendiye şu beyti yazıp göndermiş:

*Gönül, seninle sıkıldık ne şeyle eğlenelim
Ne ile eğlenelim meyle neyle eğlenelim*

Efendi de şu beyt ile mukabele etmişti:

*O dem ki geldi amâdan cihan gözümde değil
Gönül arar o demi amma neyle meyle değil*

Hat sanatında en meşhur talebelerinden biri olan Muhsinzâde Abdullah Bey ile ilgili bir hatırayı hattat, mûsikîşinas Beşiktaşlı Nuri Bey aktarıyor: Muhsinzâde Abdullah Bey'in yalısında duvara asılı bir ney dururmuş. Efendi yalaya geldikçe Abdullah ve Şefik Beyler neyi duvardan indirip, kılıfını çıkarıp kemâl-i hürmetle önüne koyar ve derhal dışarı çıkarlarmış. Sebebini soranlara "Efendi üfle de dinleyelim" yolunda bir terbiyesizliğe mahal kalmamak için çıkarız. "Efendi kendi zevki için üfler ve müteessir olup ağlar biz de dışardan dinleyip halleniriz".

Nuri Efendi devam ediyor: "Dellâlzâde İsmail Efendi bestelediği bir eseri erbab-ı mûsikîye okudukça içlerinden biri "Hocam şu nağme şöyle olsa daha hoş olmaz mı" dese "Yok ben o besteyi Efendi'ye okudum, beğendi, artık o değiştirilmez derdi"⁶

Gönül redifli gazelinde ise kendisiyle nây arasındaki sırlı bahçelerden hayatın değişik tecellilerinden bahsetmektedir.

*Bezm-i vahdetden cüda bir nay bir ben bir gönül
Fani-i bakînüma bir nay bir ben bir gönül*

*Hayretinde geh güler geh ağlar inler dembedem
Bu'l-aceb dîveneha bir nay bir ben bir gönül*

*Cism-i zârı hemcu nâl u haste hâl ü bî mecâl
Hasbihâlî her bela bir nay bir ben bir gönül*

*Keñdi söyler keñdi dinler kimse bilmez halini
Ehl-i aşka kimya bir nây bir ben bir gönül*

*Keñâr-ı nâtîk abd-i âbîk zâik-ı iksir-i Hağ
Sana benzer İzzetâ bir nay bir ben bir gönül*

Halden ve mûsikîden anlayan gönül ehli insanların bulunduğu meclislerin adab ve erkânını anlatması açısından Son Asır Türk Şairleri'nde verilen şu bil-

5 İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c.II, s. 755.

6 İnal, *Son Hattatlar*, s. 61.

giler de önemlidir.

“Efendi, Bebek’te Yusuf Kamil Paşa’nın komşusu olduğu için yazın yalya kışın da İstanbul’daki kâşâneye gelir gece kalırdı. Vükelâ ve Küberâdan bazı zevat da gelirler. Efendinin cânfeza nağmelerini dinlemek emelinde bulunurlardı. Efendi’nin resmi mertebesinden ziyade şahsının ulviyetine hürmet edildiğinden sair mûsıkî erbabına söylendiği gibi bir şey okuyunuz da dinleyelim denilmezdi. İrfan-ı kâmil erbabından olan meclisin sahibi sözü bir münasebetle mûsıkîye intikal ettirdikten sonra el vurup içeriye gelen hadmeden birine ‘ağaları çağır gelsinler Efendi Hazretleri’ni eğlendirsinler’ der ve –konakta daima hazır ve emre muntazır olan- hanende ve sazandeler, kibarane ve zârîfâne tarzda celbederdi.

O vaktin tabiriyle ‘ağalar’ dediği hanende ve sazandeler-ki mesleklerinde mahir efendiler idi- odanın münasip bir yerinde oturarak Efendi’nin intihab ettiği makamdan mühim bir peşrevi kemal-i letafetle- çalarlardı. Müteakiben yine Efendinin istediği bir besteyi okumağa başlayınca Efendi oturduğu minderden kayarak yavaş yavaş hanende ve sazandelerin yanlarına gider onlarla birlikte okumağa başlardı. O dakikadan itibaren nağmeler başka hâlet ve halâvet peyda eder huzzâr cennet nağmeleri dinliyormuşçasına mest-i safâ olurlardı”.⁷

İLAHİLER

Kazasker Mustafa İzzet Efendi’nin bestelediği bazı manzumeler hatırlanabilir:

Güfte: Eşrefoğlu

*Ben dost hevasına düştüm
Gayri heva neme gerek,
Başımda dost sevdası var
Özge sevdâ neme gerek,*

Güfte: Aziz Mahmud Hüdayî

*Mevlâm senin âşıkların
Devran ederler hû ile
Yolundaki sâdıqların
Cevlân ederler hû ile*

Güfte: Dükakinzâde

*Varımı ben dostâ verdim
Hanumânım kalmadı
Cümlerinden el yudum
Pes dü cihanım kalmadı*

Güfte: Osman Haşimî

Aşk-ı yâre düşün olaldan

7 İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. II, ss. 752-753.

*Yârîmi gördüm ayan
Ref' olub şekk u gümanım
Müşkilim kıldı beyan*

Güfte: Yunus Emre

*Urumda Acemde âşık olduğum
Yemen ellerinde Veysel Karânî
Allah'ın habibi dostum dediği
Yemen ellerinde Veysel Karânî*

ŞARKILAR

Güfte: Kendisinin

*Bir sebeple sen gücenmişsin bana
Söyle sultanım ne ettim ben sana
İnfialin saklama ey bî-vefa
Söyle sultanım ne ettim ben sana*

*Hasretinle dil yanıp her rûz u şeb
Akıbet berbâdîma oldun sebep
Sevdiğim midir seni cürmüm aceb
Söyle sultanım ne ettim ben sana*

*Ey mürüvvet madeni kân-i kerem
Geç geçenden gün bu gündür âh bu dem
Bildim amma cürmümü ey gonca fem
Geç geçenden gün bu gündür âh bu dem*

*Al destine câm-ı müdâm
Def et hicâbı subh u şam
Ey kâmet-i nâzik hıram
Etsem sana arz-ı merâm
Maşkûd olurdu hep tamam*

*Doldur getir ey sâkî-i gül-cehre piyale
Sagar yetişir bu gecelik def-i melâle
Akş eyleye tâ bâde o ruhsâre-i âle
Bu vechile ver zevk u safa bezm-i visale*

*Cekdiğim bilmem nedendir derd-i gerdundan benim
Ağla çeşmim ağla ki baht-ı şebabım qaradır*

8 Bk.Sadettin Nuzhet Ergun, *Dimî Musikî*, c. II, ss. 544 vd.; Yusuf Ömürlü, *İlahiler*, c. IV, ss. 90 vd.

*Sahil-i deryay-ı aşkda kaldı yurdum meskenim
Ağla çeşmim ağla ki baht-ı şebabım karadır*

Güfte: Yahya Nâzım Efendi

*Gayrıdan bulmaz teselli sevdiğim
Sendedir dıvane gönlüm sendedir
Aşıkça eyler teselli sevdiğim
Sendedir dıvane gönlüm sendedir.⁹*

Mûsikîde en meşhur talebeleri şunlardır:

1. Medenî Aziz Efendi (ö.1311/1895)
2. Zekâî Dede (ö.1315/1899)
3. Behlul Efendi (ö.1311/1895)
4. Yeniköylü Hasan Efendi (ö.1325/1907)

Medeniyetimize canlılık ve süreklilik kazandıran, gönül titreşimlerimize ritim ve âhenk katan güzel sanatlarımızın en önünde olan hat, mimari ve mûsikî arasında bir bağ var mıdır? Tanpınar'ın şu cümleleri sanki bu sanat dalları arasında var olan gizli ve esrarlı yolları ortaya çıkarmaktadır: "Klasik asırlarda tek başına olduğu zaman bile, mimari zevklerini ve nizamını taşıyan yazı bu devirde hemen hemen yol değiştirir. Sülüs'ün, Celi'nin ve Nesih'in monümental frizlerine adeta nağme karışır. Diğer taraftan Ta'lik, yavaş- yavaş bu düz yazı ile umumî hayatta yarışmağa başlar. Şurası da var ki bu devirlerde yetişen yazı ustalarının büyük bir kısmı aynı zamanda mûsikîşinas idiler. Ritmi sabit bir konuşmada değil mûsikîye mahsus gelişmelerde anlıyorlardı. Kazasker Mustafa İzzet Efendi gibi bazılarında ise bu iki sanat birbirinin aynasıdır. Bu sonuncu ismin bazı yazılarında Şehnaz Beste, yazının çerçevesini adeta kırar, kağıt veya tasın sathını bir tambur kasesi yapar... Hakikat şu ki daha onyedinci asır sonlarına doğru millî hayatta asıl yaratıcılık mimariden mûsikîye geçmişti. II. Mahmud ve Abdülmecid devirlerinde ise bu sanat tek başına zevkimizi idare ediyordu.¹⁰

Hıdrağazâde Said Bey'in gazeline yaptığı tahmis, şiirdeki gücüne işaret etmektedir.

*Aşık oldum olalı doğrusu ey mâh sana
Bir tarik ile gönül olmadı hemrah sana
Nice takrir edelim derd-i dilim âh sana
Etmedi gitti eser nâle-i cangâh sana
Merhamet vermedi mi Hazret-i Allâh sana*

9 Bk.Aksüt, *Türk Musikîsi, Güfteler*, İstanbul 1983.

10 *Yaşadığım Gibi*, ss. 118-119.

Eyledin gönlümü âvize-i mehdi ülfet
Garaz eğlenmek imiş sonradan ettim dikkat
Böyle tıflâne edâya kim eder emniyet
Nâlem etmiş seni hâbide-i hâb-ı nahvet
Galiba ninni gelir ah-ı sehergâh sana

Nâle-i aşk-ı ciğersüzümü sandın kuru lâf
Sana takrîr-i gumûmu dil olub cümle hilâf
Hâlîme eylemedin atf-ı nigâh-ı insaf
Akıbet ömrümü hüsnün gibi kıldın itlâf
Kaldı sermaye heman âh bana vâh sana

Nedir ey cerh, sitem dideye kahtın öyle
Ettiğin lutfu bana sende bilirsin söyle
Ah u feryadımı sen sanma tehice böyle
Beni şad eylemedin bir kere insaf eyle
Acaba neyledim ey tali-i bed-hâh sana

Her ne rutbe görünürse sana suretle baîd
İzzetâ keşme sakın şahed-i maniden ümid
Zahir oldukça gönülde hele sır-ı tevhid
Tükenir bihaberâne reviş elbette Saîd
Zannıma rehber olur bu dil-i agâh sana